

MAMY JUŻ 123 POMNIKI HISTORII

Posted on 3 lutego 2023

NOWE
POMNIKI
HISTORII

2 lutego weszło w życie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z którym, krakowska Nowa Huta, zespół kolegiaty w Opatowie, prawosławny Klasztor Świętego Onufrego w Jabłecznej oraz klasztor męski Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Supraślu zostały uznane za Pomnik Historii.

Pomnik historii to jedna z pięciu form ochrony zabytków wymienionych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Tytuł ten przyznaje się zabytkom nieruchomym o szczególnym znaczeniu dla kultury. Rangę Pomnika Historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia określa się cechy zabytku świadczące o jego szczególnej wartości, precyzyjnie wyznacza jego granice i zamieszcza schematyczną mapę z lokalizacją i granicami obiektu.

Propozycje uznania za Pomnik Historii wraz z właściwą dokumentacją przekazywane są do Narodowego Instytutu Dziedzictwa, który przygotowuje opinię dotyczącą kandydatury. Następnie po zaopiniowaniu przez Radę Ochrony Zabytków działającą przy ministrze kultury i dziedzictwa narodowego, opracowywany jest wniosek, który Minister składa do Prezydenta RP. Projekt rozporządzenia przygotowany jest we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, który do końca procesu legislacyjnego odpowiada za kwestie merytoryczne związane z uznaniem danego obiektu za Pomnik Historii.

Otrzymanie statusu Pomnika Historii, to przede wszystkim prestiż wynikający z potwierdzenia szczególnej wartości, wyjaśnia dr hab. Katarzyna Zalasieńska, dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa:

– Zabytek stając się Pomnikiem Historii zostaje wyróżniony spośród zabytków stanowiących dorobek kultury polskiej, zatem podkreśla się jego rangę. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego”, jeżeli obiekt lub obszar spełnia kryteria, o których mowa Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. Warto dodać, że Pomniki Historii są objęte szczególną troską służb konserwatorskich. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzą działania mające na celu promocję miejsc objętych statusem pomnika historii, oraz upowszechnianiem.

2 lutego 2023 roku, weszło w życie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z którym, na prestiżowej liście znalazły się cztery kolejne obiekty o wyjątkowej wartości historycznej. Obecnie tytuł Pomnika Historii posiadają już 123 obiekty.

Kraków – zespół architektoniczny i urbanistyczny dzielnicy Nowa Huta

Nowa Huta jest dzielnicą Krakowa, budowaną jako oddzielne miasto, według indywidualnie opracowanego planu, z jasno określonym porządkiem urbanistycznym. Początkowo Nowa Huta miała być samodzielnym miastem, ad extremum została włączona w organizm Krakowa jako dzielnica w 1951 roku. Jako zabytek stanowi ślad pamięci i historii minionych czasów. Jest przykładem miasta, które przeszło próbę czasu i zachowało swoje pierwotne walory przestrzenne mimo zróżnicowanego zarządzania i spontanicznego rozwoju. Walory historyczne i architektoniczne układu urbanistycznego Nowej Huty wyróżniają ją w krajobrazie kulturowym Krakowa, zarówno w kontekście historii Polski jak i urbanistyki europejskiej.

Nowa Huta jest symbolem sprzeciwu wobec narzuconej ideologii. Miasto miało być matecznikiem nowego społeczeństwa, a stało się świadectwem fiaska komunistycznej wizji politycznej. Niematerialny kontekst tego miejsca, to przede wszystkim świadectwo trwałości tożsamości kulturowej, w której poczucie niezależności i związku z tradycją kościoła katolickiego odegrało zasadniczą rolę.

Ciekawym zjawiskiem było właśnie powstawanie kościołów w Nowej Hucie „wzorcowego miasta bez Boga”, ściśle związane z sytuacją polityczną i zależne od decyzji państwowych urzędników i władz partyjnych. Gdzie symboliczna „walka o krzyż” stała się wyrazem oporu wobec władzy, uwieczniona wzniosłą realizacją obiektu sakralnego, tzw. Arki Pana.

Nowa Huta w latach 80 tych XX w. stała się bastionem opozycji i ruchów antykomunistycznych w Krakowie. W czasie, gdy ogłoszono stan wojenny w Polsce, kombinat nie przerwał walk, a robotnicy prowadzili strajk. Utworzono tu Tajną Komisję Robotniczą Hutników, która kierowała podziemnymi strukturami zdelegalizowanej „Solidarności” w Hucie im. Lenina. Przeprowadzono liczne manifestacje i protesty. Przez cały okres stanu wojennego, aż do 1989 roku w Nowej Hucie ukazywało się wiele pism podziemnych, z których największą popularnością cieszył się „Hutnik”.

Więcej informacji o zespole architektonicznym i urbanistycznym dzielnicy Nowa Huta, można znaleźć na stronie: zabytek.pl

Nowa Huta, fot. Łukasz Cioch LCMedia.pl

Opatów – zespół kolegiaty pod wezwaniem św. Marcina Biskupa

Kolegiata zlokalizowana jest w centrum Opatowa, na Wzgórzu Kolegiackim, na zachód od starego miasta (Wzgórze Miejskie), w pobliżu doliny rzeczki Opatówki.

Kolegiata opatowska jest jednym z najcenniejszych zabytków architektury romańskiej oraz jedną z najlepiej zachowanych dwunastowiecznych bazylik w Polsce. Mieści cenne przykłady dzieł sztuki doby gotyku, renesansu i baroku. Ma także szczególne znaczenie, jako miejsce związane z obradami sejmiku ziemskiego. W jej murach przechowywany jest tzw. przywilej opatowski – szesnastowieczny dokument, w którym Krzysztof Szydłowiecki potwierdza zabezpieczenie bytu materialnego zarówno kolegiaty, jak i miasta. Przywilej opatowski zdobiony przez wybitnego malarza Stanisława Samostrzelnika to cenny przykład sztuki miniatorskiej doby renesansu w Polsce.

Na szczególną uwagę zasługuje wystrój świątyni, w którym przeważa styl barokowy. Wielkoformatowe polichromie przedstawiają zwycięstwa oręża polskiego w bitwach na Psim Polu, pod Grunwaldem i pod Wiedniem, przedstawienia dwunastu apostołów, sceny z życia św. Marcina z Tours.

Więcej informacji o zespole kolegiaty pod wezwaniem św. Marcina Biskupa w Opatowie, można znaleźć na stronie: zabytek.pl

Zespół kolegiaty pw. św. Marcina Biskupa, fot. Łukasz Młynarski, OT NID

Bitwa pod Grunwaldem - polichromie we wnętrzu kolegiaty opatowskiej, fot. Anna Hanaka, NID

Wnętrze kolegiaty opatowskiej, fot. Klara Kantorowicz, NID

Supraśl – Klasztor Męski Zwiastowania Najświętszej Marii Panny

Zespół klasztorny położony jest w północno-wschodniej części miasta na skarpie rzeki Supraśl. Kompleks obejmuje usytuowaną centralnie cerkiew pw. Zwiastowania Przenajświętszej Bogurodzicy otoczoną przez zabudowania monasterskie: dwa budynki mieszkalne, pałac archimandrytów, bramę-dzwonnicę oraz cerkiew pw. św. Jana Teologa, a także katakumby oraz ogród ozdobny położone na południe od klasztoru.

Zespół monastyczny w Supraślu jest zabytkiem o wyjątkowej wartości historycznej. Rola Supraśla jako ośrodka Kościoła wschodniego była niezwykle znacząca i porównywalna do Wilna czy Kijowa. Stąd wychodziły pobudzające i reformujące Kościół wschodni prądy religijne i intelektualne oraz realizujący je w praktyce wybitni myśliciele, biskupi, archimandryci itp. Zgromadzenie mnichów, teologów, uczonych i kierowana przez nich oficyna supraska (drukarnia) zapisały się złotymi zgłoskami w dziejach kultury Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Oprócz ksiąg liturgicznych (unickich), druk których w wieku XVIII Supraśl praktycznie zdominował, oficyna supraska uprzystępniała czytelnikom w całej Polsce najwybitniejsze dzieła polskiego i zachodnioeuropejskiego Oświecenia, współdziałała z KEN i innymi świątłymi luminarzami nauki i literatury.

Więcej informacji o Klasztorze Męskim Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, można znaleźć na stronie: zabytek.pl

Widok na monaster od strony wschodniej, fot. A. Wawrzyńczuk, NID

Wnętrze cerkwi Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, fot. A. Wawrzyńczuk, NID

Cerkiew Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, fot. A. Wawrzyńczuk, NID

Jabłeczna – prawosławny klasztor św. Onufrego

Monaster położony jest 2 km na wschód od wsi Jabłeczna, nad rzeką Bug stanowiącą na tym odcinku granicę między Polską a Białorusią. Zespół składa się z cerkwi, położonego na północ od niej klasztoru, sąsiadującego z nim od zachodu domu pielgrzyma oraz bramy-dzwonnicy ulokowanej na zachód od cerkwi, na jej osi. Cerkiew położona jest pośrodku wewnętrznego dziedzińca, w którego północno-zachodniej części znajduje się cmentarz. Całość otoczona jest murem. Na wschód od zespołu, tuż nad Bugiem, na sztucznym wzniesieniu stoi kaplica Świętego Ducha, natomiast na północ od zespołu, również na wzniesieniu – kaplica Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny, do której prowadzi aleja. Zespół architektoniczny wkomponowany został w otaczający krajobraz o wysokich walorach przyrodniczych.

Ponad pięciusetletni klasztor jest najstarszym, nieprzerwanie istniejącym prawosławnym monasterem w Polsce. Jako jeden z nielicznych nie przyjął postanowień unii brzeskiej z 1595 r., uniknął też likwidacji w wiekach późniejszych. Dzięki ciągłości wyznaniowej stanowi obecnie nieocenione źródło wiedzy na temat dziejów i tradycji Kościoła prawosławnego na pograniczu dwóch wielkich wyznań chrześcijańskich oraz świadczy o wielokulturowym dziedzictwie Polski. Szczególną rangę klasztoru potwierdzają przechowywane w jego murach cenne przykłady sztuki sakralnej, kultywowane tradycje pątnicze i muzyczne oraz malownicze usytuowanie założenia pośród nadbużańskich lasów i łąk łęgowych z pomnikowymi okazami dębów szypułkowych.

Klasztor jabłeczyński od średniowiecza do unii brzeskiej był jednym z wielu monasterów o znaczeniu lokalnym, dopiero po 1596 r. w związku z przechodzeniem licznych ośrodków na łono Kościoła katolickiego, jego znaczenie duchowe przybrało na sile. Trwanie Jabłecznej w wierze prawosławnej wspierali możni protektorzy wywodzący się z okolicznych rodów, bez względu na swoje wyznanie. Dowodzi to tolerancji religijnej i szacunku dla tradycji miejsca i zwyczajów lokalnej ludności.

Więcej informacji o prawosławnym klasztorze św. Onufrego, można znaleźć na stronie: zabytek.pl

Klasztor św. Onufrego,
fot. Jan Niedźwiedź, NID

Wnętrze cerkwii, fot. Anna Hanaka, NID

Klasztor św. Onufrego, kaplica św. Ducha, fot. Jan Niedźwiedź, NID

Więcej informacji o pozostałych Pomnikach Historii, można znaleźć na stronie: nid.pl